

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

L. Annæi Senecæ Ad Aebvcivm Liberalem De Beneficiis Liber Primvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

L. ANNÆI SENECAE

AD AEBVCIVM LIBERALEM

DE BENEFICIIS

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM ET ORDO. B

HOS libros inter Philosophiæ ultimos pono, etsi frontem antea tenuerunt. Sed res ita est, si tempus spectes: & scripti omnino sunt sub Nerone, post Claudij mortem. Argumentum certum, quod sine libri primi contemptum admodum de Claudio, & futile eius iudicium traducit: non facturus umquam illo viuo. Libri boni sunt, sed mehercule in ordine & tractatu confusi: quem vix est vel adnitentem expedire. Tamen, vt possumus. Primus liber exordium habet & querelam de Ingratitudine, quæ crebra est, & inter vitia tamen magna. Ideò de Beneficiis se scripturum, Quæ vis eorum, & Proprietas sit? Hac vsque ad Cap. v. Tum definit, Beneficium non in materie, sed animo tribuentis esse: & ab eo pendendum. Diducit per exempla, & argumenta, vsque ad Cap. x i. Ibi duo membra dicendorum proponit, Quæ Beneficia danda, & Quemadmodum? Prius exsequitur ad finem libri: alterum differt in sequentem. C

CAPVT PRIMVM.

INTER multos ac varios errores temerè viuientium inconsulteque, nihil propemodum, vir optime Liberalis, dixerim nocentius, quàm quòd beneficia nec dare scimus, nec accipere. Sequitur enim vt malè collata, malè debeantur. de quibus non redditus, serò querimur: ista enim perierant, cum darentur. Nec mirum est, inter plurima maximaque vitia nullum esse frequentius, quàm ingrati animi. Id euenire ex pluribus causis video. prima, quòd non eligimus dignos, quibus tribuamus: sed nomina facturi, diligenter in patrimonium & vasa debitoris inquirimus: semina in folium effetum & sterile non spargimus: beneficia sine vllò delectu magis proiicimus, quàm damus. Nec facillè dixerim, vtrùm turpius sit inficiari, an repetere beneficium. Id enim genus huius crediti est, ex quo tantum recipiendum sit, quantum vltro refertur: decoquere verò scèdissimum ob hoc ipsum, quia non opus est ad liberandum fidem facultatibus, sed animo. reddit enim beneficium, qui libenter debet. Sed cum sit in ipsis crimen, qui ne confessione quidem grati sunt, in nobis quoque est. Multos experimur ingratos, plures facimus: quia aliàs graues exprobratores exactoresque sumus; aliàs leues, & quos paullo post muneris sui pæniteat; aliàs queruli, & minima momenta calumniantes. Ita gratiam omnem corrumpimus, non tantum postquam dedimus beneficia, sed dum damus. Quis enim nostrum contentus fuit, aut leuiter rogari, aut semel? quis non, cum aliquid à se peti suspicatus est, frontem adduxit, vultum auertit, D

A auertit, occupationes simulauit, longis sermonibus, & de industriâ non inuenientibus exitum, occasionem petendi abstulit, & variis artibus properantes necessitates elusit? In angusto verò comprehensus, aut distulit, ¹⁰ id est, timide negauit, aut promisit, sed difficulter, sed subductis superciliis, sed malignis & ¹¹ vix exeuntibus verbis? Nemo autem libenter debet, quod non accepit, sed expressit. Gratus esse aduersus eum quisquam potest, qui beneficium aut ¹² superbe iniecit, aut iratus impedit, aut fatigatus, vt molestia careret, dedit? Errat, si quis sperat responsum sibi, quem dilatione lassauit, expectatione torisit. Eodem animo beneficium debetur, quo datur: & ideo non est negligenter dandum. Sibi enim quis debet, quod ¹³ à nesciente accepit. Nec tardè quidem: quia cum in omni officio magni aestimetur dantis voluntas, qui tardè fecit, diu noluit. Vtique non contumeliosè. nam cum ita naturâ comparatum sit, vt ¹⁴ altius iniuriâ quàm merita descendant, & illa citò defluant, has tenax memoria custodiat: quid expectat qui offendit, dum obligat? Satis aduersus illum gratus est, si quis ¹⁵ beneficio eius ignoscit.

B Non est autem quod tardiores faciat ad bene merendum, turba ingratorum. Nam primum (vt dixi) nos illam augemus: deinde ne deos quidem immortales ab hac tam ¹⁶ effusa

COMMENTARIUS.

CAP. I. 1. NOCENTIVS.] *Pro quo aly peius, aly foedius edunt. At in scriptis nihil horum: vt appareat coniectanea hæc, non germana esse. Meus liber: dixerim subesse tantum errorem: sed nec id purum fortasse.*

2. NOMINA FACTURI.] *Obligaturi aliquem, vt y qui es credunt. Asonius: Nomina, tituli debitorum: quia nempe in Codice vel kalendario annotabant, Scio tot HS. Lucio tantum dedi.*

3. VASA DEBITORIS.] *Instrumentum, supellectilem, & quidquid non est soli. Inde Vasa conclamare, in castris: & Valsarium, pecunia qua Præsidibus ad domesticum instrumentum. Græci ita laxè etiam τὸ σκεῦος.*

4. DECOQUERE.] *Aly libri, de quo queri male. Decoquere valet, fidem nolle aut non posse liberare, foro cedere. Inde metaphora ad ingratos ex professo in beneficiis. Vide IV. De Benefic. cap. XVII. & epist. LXXXI.*

5. SED ANIMO.] *Cicero iamantè: Gratiam & qui refert, habet, & qui habet, coiplo quod habet, refert: bellè & acurè.*

6. ALIAS LEVES.] *Columella: Multi beneficia, quæ in amicos contulerunt, leuitate destrunt.*

7. MINIMA MOMENTA.] *Occasionum aut temporum, quibus videantur potuisse reddere.*

8. FRONTEM ADDUXIT.] *In tristitia aut fastidio facimus, & corrugamus. Inde homines adducti, graues, seueri, tristes. Adde infra lib. IV. cap. XXXI. lib. VI. cap. VII. In hoc genus Martialis:*

Durum est Sexte negare, cum rogeris:
Quanto durius, antequam rogeris?

9. IN ANGVSTO.] *Vbi elabi aut eludere non esset.*

10. ID EST, TIMIDE.] *Bene, nam causam dilationis exprimit, quæ est vt in presenti amoliasur, non vt postea præstet. In eos quoque ille Hispanus:*

Inquiris, dubitas, cunctaris, teque diebus
Meque decem crucias: iam rogo, Phœbe,
nega.

11. VIX EXEUNTIBVS.] *Quod signum animi imprompti. At Tiberius hic contra, qui compositus alias, & velut eluctantium verborum, solutiùs promptiusque eloquebatur, quoties subueniret. Tacitus, IV. Annal.*

12. SUPERBE INIECIT.] *Libri scripti, abiecit: ego vellem, obiecit.*

13. A NESCIENTE.] *Rectè. vnus tamen meus, & à nesciente: ex quo, vt à nesc. facias. Vulgati: quod à negligente, nec malè.*

14. ALTIVS INIURIE.] *Herodianus in Pertinacis Oratione: καὶ τὰ μὲν δὲνὰ τῶν ἔργων ἀπὸ μνημονεύεται τὸ γὰρ ἀπονοῦσαι δυσέλαστον τὰ δὲ χρεῖσά, ἀμα τῆ ἀπολαύσει, καὶ τῆν ἀπὸ αὐτῶν μνημὸν συναναλισσει: Iniuriarum, si quæ factæ sunt, semper est memoria, & quidquid offendit, ægrè eximitur aut obliteratur: at beneficiorum, vnà cum ipso fructu vsuque, memoria perit. Plautus:*

— ita sunt isti diuites.

Siquid bene feceris, leuior plumâ est gratia:
Siquid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

Tacitus & causam vtrique affectioni assignat, IV. Annal. Procluius est iniuriæ, quàm beneficio, vicem exsoluere. quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur. Dio Cassius, & aliam causam, lib. XLVI. Non eodem modo aduersus eos qui bene, & qui malè fecerunt, homines afficiuntur. sed iræ atque iniuriæ vel inuiti reminiscuntur; beneficij & gratiæ vltro obliuiscuntur. Atque istud quidem, quod dedignantur videri beneficio affecti, tamquam minores: illud autem, quod ignauia suspicionem de se præbere videantur, nisi malum malè factoribus reponant.

15. BENEFICIO EIVS IGNOSCIT.] *Nempe contumelioso, & quod odium magis quàm gratiam mereatur.*

16. EFFUSA

¹⁶ effusâ benignitate sacrilegi, negligentisque eorum, deterrent. Utuntur naturâ suâ, & A cuncta, interque illa ipsos munerum suorum malos interpretes, iuuant. Hos sequamur duces, quantum humana imbecillitas patitur: demus beneficia, non feneremus. Dignus est decipi, qui de recipiendo cogitavit, cum daret. At malè cessit. Et liberi, & coniuges spem fefellerunt: tamen & educamus, & ducimus. adeoque aduersus experientia pertinaces sumus, ut bella victi, & naufragi maria reperamus. Quanto magis permanere in dandis beneficiis decet? quæ si quis non dat quia non recipit, dedit ut reciperet, bonamque ingratorum facit causam: quibus ita demum turpe est non reddere; ¹⁷ si & licet. Quam multi indigni luce sunt? & tamen dies oritur. Quam multi, quod nati sunt, queruntur? tamen natura sobolem nouam gignit, ipsosque qui non fuisse mallent, esse patitur. Hoc & magni animi & boni proprium est, non fructum beneficiorum sequi, sed ipsa, & post malos quoque bonum querere. Quid magnifici erat multis professe, si nemo deciperet? nunc est virtus, dare beneficia: non utriusque reditura, quorum à viro egregio statim fructus perceptus est. Adeo quidem ista res fugare nos, & pigriores ad B rem pulcherrimam facere non debet, ut si spes mihi præcidatur gratum hominem repertiendi, malim non recipere beneficia, ¹⁸ quam non dare. Quia qui non dat, vitium ingrati antecedit. Dicam quod sentio. qui beneficium non reddit, magis peccat; ¹⁹ qui non dat, citius.

II.

²⁰ Beneficia in vulgus cum largiri institueris, Perdenda sunt multa, ut semel ponas bene.

In priore versu vtrumque reprehendas. nam nec in vulgus effundenda sunt; & nullius rei, minimè beneficiorum, honesta largitio est. quibus si ²¹ detraxeris iudicium, desinunt esse beneficia: in aliud quodlibet incidunt nomen. Sequens sensus mirificus est, qui vno bene posito beneficio, multorum amissorum damna solatur. Vide, oro te, ne hoc & verius sit, & magnitudini bene facientis aptius, ut illum hortemur ad danda, etiam si nullum bene positurus est. Illud enim falsum est, *Perdenda sunt multa*. Nullum perit, quia qui perdit, computauerat. Beneficiorum simplex ratio est: tantum ²² erogantur. si reddet aliquid, lucrum est: si non reddet, damnum non est. Ego illud dedi, ut darem. nemo beneficia ²³ in kalendario scribit: nec avarus exactor ad horam & diem appellat. Numquam illa vir bonus cogitat, nisi admonitus à reddente: alioquin in formam ²⁴ crediti transeunt. Turpis feneratio est, beneficium expensum ferre. Qualiscunque priorum euentus est, perseuera in alios conferre. melius apud ingratos iacebunt: quos

16. EFFUSA BENIGNITATE.] Libri scripti aliquot, necessitate. Otiosam vocem non arbitror, tenuerim; & ipsam, sed mutata: effusâ nec cessante benignitate. Duo enim in diuinis beneficiis laudanda. & quod larga, & quod assidua.

17. SI ET LICET.] Nam vera gratitudinis lex, legem non habere. Voluntaria tota est: & si tu adstringis & repositis, iam beneficij gratia ac decor perit, ingratiutudinis autem infamia. Hanc enim solam habet: atque ideo habet, quia non necessitatem, aut penam. Hac adde, illa abiit.

18. QVAM NON DARE.] Animosè, sed & Epicuri illius, et si omnia utilitate metientis, hoc scitum est: Non solum honestius, sed iucundius esse, beneficia dare, quam accipere. Plutarchus in libello, Cum Principe esse philosophi.

19. QVI NON DAT, CITIVS.] Bene. Muretum nequis audiat cipientem, aut in Actius, mutatam: quasi sequentes illius sint versus. Optimè, inquam, illud sic distinctum, & pro Seneca mente, istâ: Peccare vtrumque, & qui non dat, & qui non reddit: sed hunc amplius, illum citius. Iste quia obligatus, peccat, ille,

quia non obligat. modo igitur iste plus peccat, ille tempore prius citiusque, & ut prædixit, vitium ingrati antecedit.

CAP. II. 20. BENEFICIA IN VVLGVS.] Ad aliam partem sensumq; transiit potius quam transiit: & alibi id facit. alioqui suspicere de leui hiatus.

21. DETRAXERIS IVDICIVM.] Valerius: Liberalitatis duo sunt maximè probabiles fontes, verum iudicium, & honesta Beniulencia. nam cum ab his oritur, tunc demum ei ratio constat.

22. EROGANTVR.] A meâ coniecturâ est. Libri, erogatur, singulariè: ex quo Muretus, erogatu, imperando. Sententia nostra liquet: Beneficia, inquit, pura sunt, simplicia, aspectum alium non habent: erogantur & dantur tantum.

23. IN KALENDARIO.] Libro, in quo nomina, & pecunia fenebris, quam Kalendis solent ponere: atque illinc vsuras ordiri. Alibi dicimus.

24. CREDITI TRANSEVNT.] Mei libri, credendi transit. Legam, credentis transit: ad hominem ipsum referendo.

A quos aut pudor, aut occasio, ²⁵ aut imitatio aliquando gratos poterit efficere. Ne cessaueris: opus tuum perage, & partes boni viri exsequere. ²⁶ Alium re, alium fide, alium gratiâ, alium consilio, alium præceptis salubribus adiuua. Officia etiam fera sentiunt: nec vllum tam immanis animal est, quod non cura mitiget, & in amorem sui vertat. Leonum ora à magistris impunè tractantur: elephantorum feritatem vsque in seruire obsequium ²⁷ demeretur cibus. Adeo etiam quæ extra intellectum atque æstimationem beneficij sunt posita, assiduitas tamen meriti pertinacis euincit. Ingratus est aduersus vnum beneficium? aduersus alterum non erit. duorum oblitus est? tertium etiam eorum quæ exciderunt, memoriam reducet. ²⁸ Is perdit, qui citò se perdidisse credit. At qui instat, & onerat priora sequentibus, etiam ex duro & immemori pectore gratiam extundit. Non audebit aduersus multa oculos attollere. quocumque se vertit, memoriam suam fugiens, ibi te videat: beneficiis tuis illum cinge. Quorum quæ vis, quæve proprietas sit, dicâ, si prius illa, quæ ad rem non pertinet, transilire mihi permiseris. ²⁹ Num dicâ quare tres Gratiæ, & quare sorores sint, & quare manibusimplexis, quare ridentes, iuuenes, & virgines, solutaq; ac pellucidâ veste? Alij quidè videri volunt vnam esse, quæ det beneficium: alteram, quæ accipiat: tertiam, quæ reddat. ³⁰ Alij tria beneficiorum genera, promerentium, reddentium, simul & accipientium reddentiumq;: Sed vtrumlibet ex istis iudicauerim: quid ista nos iuuat scientia? Quid ille ³¹ consertis manibus in se redeuntium chorus? Ob hoc, quia ordo beneficij per manus trãseuntis, nihilominus ad dantem reuertitur, & totius speciem perdit, si vsquam interruptus est: pulcherrimus, si coheret, & vices seruauit. Ideo ridentes: quia promerentium vultus hilares sunt, quales solent esse qui dant, vel accipiunt beneficia. Iuuenes: quia non debet beneficiorum memoria senescere. ³² Virgines: quia incorrupta sunt, & sincera, & omnibus sancta. ³³ In quibus nihil esse alligati decet, nec ³⁴ adscripti: solutis itaque tunicis vtuntur. Pellucidis autem, quia beneficia ³⁵ conspici volunt. Sit aliquis vsque eò Græcis mancipatus, vt hæc dicat

III.

C 25. AVT IMITATIO.] *Vt aliorum exemplo, quos gratos vident, grati fiant. Gruterus tamen malebat imitatio: ego verò inuitatio. Exigere non licet; inuitare ad gratitudinem, licet & inuat.*

26. ALIUM RE.] *Breuitè partiitur beneficiendi modos aut vias, quos vberius, sed ferè eisdem ex Platone, Diogenes Laërtius. Beneficentia, inquit, quadrifariam exercetur: Opibus, Corporibus, Disciplinis, Sermonibus. Opibus, cum egenos pecunias aut aliâ re iuuamus; Corporibus, cum iniuriâ affectos tuemur aut vindicamus. Disciplinis, cum docemus, medemur, aut arte aliquâ ornamus; Sermonibus, cum in iudicio defendimus, solamur, aut tale. Pulchra sunt, & gemina his nostris.*

D CAP. III. 27. DEMERETVR CIBVS.] *Nam capti famæ domantur, & offerentem deinde cibum amant, audiuntq; Plinium, Aelianum, vide.*

28. IS PERDIT.] *In hanc, & vicinas sententias, Plinius lib. III. epist. IV. Est ita naturâ comparatum, vt antiquiora beneficia subuertat, nisi illa posterioribus cumules. Nam quamlibet sæpe obligati, siquid vnum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum est. Publius Mimographeus callide:*

Beneficium sæpe dare, docere est reddere.

29. NUM DICAM QUARE.] *Feci è libris, in quibus tamen est Nunc, sed sententia connexa, vt prius, & interrogatioue elata, ipsa se probat.*

30. ALII TRIA BENEFICIORVM.] *Adde & aliam interpretationem, nec illepidam, è Phornuto: His*

quidem duæ numero gratiæ dicuntur, his verò tres. duæ quidem, quòd hos auspicari beneficium est necesse, hos verò vices reponere. Tres autem, quandoquidem non rectè fuerit, illum, cui remuneratum est, benè meritum gradum sistere; sed iterum est beneficium parandum, vt sine intermissione id fiat.

31. CONSERTIS MANIBVS.] *Ita pingunt, & sculpunt, eoque Horatius, Segnesque nodum soluere Gratiæ, dixit.*

32. VIRGINES, QVIA INCORRUPTA.] *Aliam etiam causam Socratis dictum suggerit, quod in Stobæo: Cum quendam videret passim, & sine dilectu, beneficia largientem; xaridè, εἶπεν, ἀτάλοιο. ὄντι τὰς γὰρ εὐεργατίας, ἀποδίδουσι ἑσας, ἀόβριτας, & πόσιν-σας: Male sit tibi, inquit, qui Gratiæ virgines, scorta fecisti. Nam hæc scilicet se vulgò vulgant: etsi in Virginitibus haud plane respondet.*

33. IN QVIBVS.] *Hæc separanda erant, & fecimus, neque enim ad Virgines, sed ad Vestes referenda.*

34. ADSRIPTI.] *Mei sic libri, interpretèrque, legem aut conditionem his non apponi, libera esse, nec tabellis seruitutis adstringi. Ita idem III. libro infra, cap. XX. de seruis: Corpora enim obnoxia sunt, & adscripta dominis: mens quidem est sui iuris. Vt enim Addicti, sic & Adscripti. Vulgò adscripti tamen est: etiam probè.*

35. CONSPICI VOLVNT.] *Non tam cum dantur (hoc statim abnuis, & vetat) sed cum redduntur. itèrque ab accipiente, cuius est ea propalare. Sunt igitur ideò pellucidis tunicis, conspiciua, & quasi*

dicat necessaria: nemo tamen erit, qui etiam illud ad rem iudicet pertinere, quæ nomina A illis Hesioidus imposuerit. ³⁶ Aglaian maximam natu appellauit, mediam Euphrosy- nen, tertiam Thalian. Horum nominum ³⁷ interpretationem, & prout cuique visum est, defleat, & ad rationem aliquam conatur perducere: cum Hesioidus puellis suis, quod voluit nomen imposuerit. Itaque ³⁸ Homerus vni mutauit, Pasithean appellauit, & ³⁹ in matrimonium produxit, vt scias illas Vestales non esse. Inueniam alium poë- tam, apud quem præcingantur, & spissis ⁴⁰ aut Phryxianis prodeant. Ergo & Mercurius vnâ stat: non quia beneficia ⁴¹ oratio commendat, sed quia pictori ita visum est. Chry- sippus quoque, penes quem subtile illud acumen est, & in inam penetrans veritatem, qui rei agendæ causâ loquitur, & verbis non vltra, quàm ad intellectum fatis est, vitur, totum librum suum his ineptiis replet: ita vt de ratione dandi, accipiendi, reddendique beneficij pauca admodum dicat: nec his fabulas, sed hæc fabulis inferit. Nam præter ista quæ ⁴² Hecaton transcribit, tres Chrysippus gratias ait Iouis & ⁴³ Eurynomes filias esse: ⁴⁴ ætate autem minores quàm Horas, sed meliusculâ facie, & ideò Veneri datas co- mites. Matris quoque nomen ad rem iudicat pertinere. Eurynomen enim dictam, quia latè ⁴⁵ patetis matrimonij sit, beneficia diuidere: tamquam matri post filias soleat no- men

quasi nuda, vt à poëtis item dicuntur. Causa & alia ingeniosè à Phornutho: Introducuntur nudæ, vt cum nullam habeant possessionem, subministra- re quædam possint, & prorsus vtiliter largiri. Vult dicere, etiam pauperes ac nudos, posse bene facere.

36. AGLAIAN MAXIMAM.] Nihil verius, & Gruterus probè asseruit. Nam Hesioidus, quem ipse adspexit, ita palam:

Τρεῖς δὲ οἱ εὐρυόμιον χάριτας τέκε παλλισαρήες, Ἀγλαίην, καὶ εὐφροσύνην, θαλίην τ' ἰεστεινὴν.

Tresque Ioui Eurynome Charitas enixa ve- nultas, Aglaiamque, atque Euphrosynen, Thalian- que placentem.

Eadem nomina in Apollodori Bibliothecâ, Plutar- cho, aliisque.

37. INTERPRETATIONEM.] Quæ talis in Plu- tarchi libello, suprâ dicto: Nihil perinde est lætitiæ gignendæ, ac beneficentia. ideoque sapiens fuit, qui nomina Gratis imposuit, Aglaia, Euphrosy- nes, & Thalia. Phornuthus paria: sed & hoc addit, ipsas Charitas vulgariter appellatas ἀπὸ τῆς χάριτος, id est à gaudio. Licetne & mihi μωθολογεῖσθαι? Pu- tem Aglaiam dici à splendore, quia talis est primus ille, qui donat; alteram, Euphrosynen, gaudium no- tare accipientis; tertiam Thalian, quæ germinat sci- licet & fructificat ad referendum.

38. HOMERVS PASITHEAN.] Sunt ver- sus in Iliad. ε.

Ἀλλ' ἴθ' ἐγὼ δὲ κέ τοι χάριτων μίαν ὀπλοτεράειν Δώσω ὀπιγέμεναι, καὶ συνκεκλήσθαι ἀκοίτην, Πασιθεῖαν:

Verùm age, ego Charitum iuuenem vnâ conciliabo

Vxorem tibi, connubiali & scedere iungam, Pasitheam.

Ita Iuno ibi ad Somnum, ὃ quàm scitè & appositè! quid enim magis gratum gratiosumque hominibus, quàm ille Diuus? ergo & Gratia vxor ei adsit. Sed quare Pasitheam indaget? διὰ τὸ, ait Eustathius, πάντα χεῖρ Δίῳ, καὶ μὴ κερύσθαι τὴν χάριν: quia quaquaerfus discurrit, nec Gratia occultatur. Phisica etiam causa addatur, quia Semnus ad omnes venit, eiusq; vxor.

39. IN MATRIMONIUM.] Somni, vt iam dixi, sed & Charitem dedit nuptiis idem poëta Iliad. ε.

Χάρις λισσαροκρήειμος Καλή, τῆς ὀπίσης περιβλυτος ἀμφιζυήεις:

Charis velata decorè, Pulchra, cui coniux Vulcanus, claudus vtrim- que.

Et quare Vulcanus? quòd gratiosa sint mechanica opera, ait Phornuthus.

40. AVT PHRYXIANIS.] A Phryxao velle re tractum vult lumen aut nostri Turnebus: quia vil- losa talis vestis. Hodie retento nomine, Frise voca- mus Celta, & Belga. Aly hic Phrygianis malum, quasi à Phrygiibus, qui primi (apud Plinium) acu fa- cere inuenerunt. Sed de crassis vestibus, non de pi- ctis hic est sermo. Tu adi Turnebum lib. xxiiii. Aduersar.

41. ORATIO COMMENDAT.] Libri scripti, & editi ante Mureium, ratio commendat vel oratio. Neque ego reiecerim alterutrum: quia vtrumq; Mer- curio à Gracis tribuitur, vnâ voce λόγον. In bene- ficio autem prima Ratio requiritur, siue Iudicium: de- inde & Oratio benigna & comis. De istâ, Plutarchus in libello De audiendo: ἄλλὰ καὶ τὸν ἑρμῆν ταῖς χά- ρεισι οἱ παλαιοὶ συνηθίσθουσαν, ὡς μάλιστα τὸ δό- γου τὸ συνηχθεῖσθαι καὶ προσφιλεῖς ἀπαιτοῦν- τος: Mercurium Gratis prisci illi associarunt, quòd oratio maximè gratiosum illud & amabile desiderat: etsi aliorum paullo ipse dicit. Ma- D gis pro Seneca hic sensu, ipse Seneca, infrâ libro 11. cap. III. Vide.

42. HECATON TRANSSCRIBIT.] Siele- ge, cum manuscriptorum. Significat Hecatonem multa mutuatum esse, atque adeò verbatim panè transcri- psisse à Chrysippo.

43. EURYNOMES.] Quæ, vt Hesioidus ait, Ωκεανὲ κείῳ, πολλήνεστον εἶδος ἔχουσα: Oceani proles, votiuâ prædita formâ.

44. ÆTATE MINORES.] Hoc quoque pater ta- lium Hesioidus, qui Horas iamantè genitas ex Ioue & Themî fingit.

45. PATENTIS MATRIMONII.] Libris, & vi- ris doctis hoc dedit: qui pertendunt Matrimonium eâ facie, quâ Patrimonium dicit. Esto igitur, & sic expli-

A men imponi, aut poetæ vera nomina reddant. Quemadmodum⁴⁶ nomenclatori memoria loco audacia est: & cuiuscumque nomen non potest reddere, imponit: ita poetæ non putant ad rem pertinere, verum dicere, sed aut necessitate coacti, aut decore corrupti, id quæque vocari iubent, quod bellè facit ad versum. Nec illis fraudi est, si aliud quid

⁴⁷ in censum detulerunt: proximus enim poeta suum illa ferre nomen iubet. Hoc ut scias ita esse, ecce Thalia, de quâ cum maximè agitur, apud Hesiodum⁴⁸ Charis est, apud Homerum⁴⁹ Musa.

Sed ne faciam, quod reprehendo, omnia ista, quæ ita extra rem sunt, ut nec circa rem quidem sint, relinquam. Tu modò nos tuere, si quis mihi obiiciat, quòd Chrysippum⁵⁰ in ordinem coegerim, magnum mehercule virum, sed tamen Græcum, cuius⁵¹ acumen nimis tenue retunditur, & in se saepe replicatur: etiam cum agere aliquid videtur, pungit, non perforat. Hoc verò quod acumen est? De beneficiis dicendum est, & ordinanda res, quæ maximè societatem humanam alligat: danda lex vitæ, ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas placeat, ne liberalitatem, quam nec deesse oportet, nec superfluere, hæc ipsa observatio restringat, dum temperat: docendi sunt libenter accipere, libenter reddere, & magnum ipsis certamen proponere, eos quibus obligati sunt, re animoque non tantum æquare, sed vincere. quia qui referre gratiam debet, numquam consequitur, nisi præcessit. hi docendi sunt nihil imputare: illi plus debere. Ad hanc honestissimam contentionem, beneficiis beneficia vincendi, sic nos adhortatur Chrysippus, ut dicat verendum esse, ne quia Charites Iouis filia sunt, parum se gratè gerere, sacrilegium sit, & tam bellis puellis fiat iniuria. Tu me aliquid corum doce, per quæ beneficentior, graviorque aduersus bene merentes fiam, per quæ obligantium, obligatorumque animi certent, ut qui præstiterint, obliuiscantur, pertinax sit memoria debentium. Iste verò ineptiæ poetis relinquatur: quibus aures oblectare propositum est, & dulcem fabulam necere. At qui ingenia sanare, & fidem in rebus humanis retinere, memoriam officiorum ingerere animis volunt, serio loquantur, & magnis viribus agant: nisi fortè existimas, leui ac fabuloso sermone, & anilibus argumentis, prohiberi posse rem perniciosissimam, beneficiorum⁵² novas tabulas.

Sed quemadmodum superuacua transcurram, ita exponam necesse est, hoc primum nobis esse discendum quid accepto beneficio debeamus. Debere enim dicit se alius pecuniam quam accepit, alius consulatum, alius sacerdotium, alius prouinciam. Ista au-

tem

explicat. In re quidem, Phrynus accedit: beneficentiores quodammodo esse, aut debere esse, quibus magnæ tribuæ sunt sortes. Quid sint? non Aristotelis verba VIII. Nicomachiorum, cap. I. τῆς ποικίλης ἐπιτιμίας, ἀπὸ τῆς δίκης ἐπιτιμίας; & quis vsus diuitiarum & abundantia, sublata beneficentia?

46. NOMENCLATORI.] *Munus ordinariam, siue officium, apud diuites. Sæpe autem ioco ludique erant, cum memoriâ fallente nomina aliqua dictarent, promptâ semper audaciâ. Noster in epist. XXVII. Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non reddit, sed imponit, tam perperam tribus quam ille Troianos & Achiuos, peralutabat.*

47. IN CENSVM.] *A Romano ritu, quisque cuius, nomen, ætatem, opes in censuales tabulas deferebant: atque ea vera, & iurati. Itaque ludens, Parum refert, inquit, si aliud nomen proprium verumque, habent: nec potius id aspicunt, sed quod facit ad versum. Eadem locutio in epist. XCV.*

48. CHARIS EST.] *Versibus iam datis, Thalia inter Charitas censetur.*

49. MUSA.] *Thalia inter Musas nouem, & vulgò etiam habetur.*

CAP. IV. 50. IN ORDINEM.] *Tullio, aliisque crebra phrasia, vel à militiâ, vel à magistratibus du-*

cta. Inter milites, sunt extra vel supra ordines, Legati, Tribuni, & tales: ij cogi in ordinem videntur, cum ius iis demitur, paresque, habentur gregariis. Simile in magistratu, qui eminet, nec est in vulgi classe vel ordine: quo compellitur, si auctoritas eius spernitur aut violatur.

51. ACUMEN NIMIS TENVE.] *Adhæsit hæc culpa Chrysippo, & curiosâ subtilitate virilem & masculam illam sectam (Stoicorum dico) enervauit. Vis argumentum trecenta vndecim volumina folius partis Logicæ reliquit. Adeo ille differere magis docuit, quam viuere.*

52. OBLIUISCANTVR.] *Vetus monitum, & quod Chiloni tribuitur. Eius nomine, Ausonius ita versibus comprehendit:*

Tu bene siquid facias, non meminisse fas est:
Quæ bene facta accipias perpetuò memento.

53. NOVAS TABULAS.] *Id est, obliuionem vel potius abolitionem beneficiorum, & nequid debeamus. Sumptum à re nummariâ, in quâ Nouæ tabulae, χρῆσθ' ἀποκρίσθαι bonis Glossis explicantur: id est, rescissio & expunctio debitorum. Cum enim pares rationes, & nulla reliqua, itur ad Nouas tabulas conscribendas. Simile in epist. LXXXI. & infra De Benef. VII. cap. X.*

Z

CAP.

tem sunt meritorum signa, non merita. Non potest beneficium manu tangi: ⁵⁴ animo A cernitur. multum interest inter materiam beneficij, & beneficium. Itaque nec aurum, nec argentum, nec quidquam eorum quæ ⁵⁵ à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. Imperiti autem id, quod oculis incurrit, & quod traditur possidentque, solum notant: contra, illud quod in re carum atque pretiosum est, parupendent. Hæc quæ tenemus, quæ aspiciamus, in quibus cupiditas nostra hæret, caduca sunt: auferre ea nobis & fortuna, & iniuria potest: beneficium verò, etiam amisso eo quod datum est, durat. Est enim rectè factum, quod irritum nulla vis efficit. Amicum à piratis redemi: hunc alius hostis excepit, & in carcerem condidit. non beneficium, sed vsum beneficij mei sustulit. Ex naufragio alicui raptos, vel ex incendio liberos reddidi: hos vel morbus, vel aliqua fortuita iniuria eripuit: manet etiam sine illis, quod in illis datum est. Omnia itaque, quæ falsum beneficij nomen vsurpant, ministeria sunt, per quæ se voluntas amica explicat. Hoc quoque in aliis rebus evenit, vt aliubi sit species rei, aliubi ipsa res. Imperator aliquem, ⁵⁶ torquibus, murali, & ciuicâ donat. quid habet ⁵⁷ per se corona pretiosum? quid ⁵⁸ prætexta? quid ⁵⁹ fascis? quid ⁶⁰ tribunal, & ⁶¹ currus? nihil horum honor est, sed honoris insigne. Sic non est beneficium id quod sub

VI. oculos venit, sed beneficij vestigium & nota. Quid est ergo beneficium: ⁶² Beneuola actio tribuens gaudium, capiensque tribuendo, in id quod facit prona, & sponte suâ parata. Itaque non quid fiat, aut quid detur, refert, sed quâ mente. Quia beneficium non in eo quod fit aut datur, consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Magnum autem esse inter ista discrimen, vel ex hoc intelligas licet, quod beneficium vtrique bonum est: id autem quod fit aut datur, nec bonum nec malum est. ⁶³ Animus est, qui parua extollit, sordida illustrat, magna & in precio habita dehonestat: ipsa, quæ appetuntur, neutram naturam habent, nec boni, nec mali. id refert, quod illa rector animus impellat, à quo forma datur rebus. Non est ergo beneficium ipsum, quod numeratur, aut traditur. sicut nec in victimis quidem, ⁶⁴ licet opimæ sint, ⁶⁵ auroque præfulgeant, deorum est honor; sed ⁶⁶ piâ ac rectâ voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ⁶⁷ ac fitillâ religiosi sunt; mali rursus non effugiunt impietatem, quamuis aras sanguine multo

CAP. V. 54. ANIMO CERNITVR.] Acute sic Muretus. nam vetus omnis lectio, geritur. Quod defendi videatur istis è libro II. cap. XXXIV. Non est quod expectes, vt solutionem tibi ostendam: res inter animos geritur.

55. A PROXIMIS.] Imò verò & à longinquis. An fuit, aperto sinu? an quod Crusero placitum, pro maximis? an propius erit, quæ pro summis? Nam illa particula, à, libris sanè deest.

56. TORQVIBVS.] Aureis. de quibus, alijsque hæc militaribus donis, liber V. Militiæ nostra dicit.

57. PER SE CORONA.] Nihil. nam è queru est.

58. PRÆTEXTA.] Insigne magistratum.

59. FASCES.] Item magistratum, vel potestatum.

60. TRIBVNAL.] Pratoris, aut Proconsulis.

61. CVRRVS.] Triumphalis.

CAP. VI. 62. BENEVOLA ACTIO.] Repete Valerij verba: Liberalitatis duo fontes, verum Iudicium, & honesta Beniuentia. Sed quare honesta? ne ad factum amorem & voluntiam eas. Sallustius eodem facti: Nemo munificus habebatur, nisi pariter volens.

63. ANIMVS EST.] In Phornuto, vetus hoc verbum: Munerum animus optimus.

64. LICET OPIMÆ.] Festus: Hostiæ opimæ, præcipuæ, pingues.

65. AVROQVE PRÆFULGEANT.] Nempe in cornibus & fronte. Mos Homero notus, in Odys. γ. Τῶν (βοῶν) τοι ἐγὼ βέβω, χρυσὸν κέραι κέραι-ζευας:

Hanc (bouem) tibi ego faciam, circumdans cornibus aurum.

Tangit & alibi: sicut Ovidius,

— inductaque cornibus aurum

Victima. Virgilius:

Et statuam ante aras auratâ fronte iuuenium.

In lapide, Votis XX. alibus:

VOTA. FAVENTINVS. BIS. DENI. CONCIPIT. ORBIS.

VT. MACIET. REPETENS. AVRATA. FRONTE. IUVENCOS.

Linus XXV. Apollini boue aurato, & capris duabus albis auratis. A quo redargui Plinius videtur, lib. XXXIII. cap. III. Deorum honori in factis nihil aliud excogitatum, quàm vt auratis cornibus hostiæ, maiores dumtaxat, immolarentur. Atqui capræ, non inter maiores.

66. PIA AC RECTA.] Plinius in Panegyrico: Animaduerto enim etiam deos, non tam accuratis adorantium precibus, quàm innocentia & sanctitate lætari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quàm qui meditatam carmen intulerit. Nos ibi plura.

67. AC FITILLA.] Non amat Seneca obsoletas voces,

A multo cruentauerint.

Si beneficia in rebus, non in ipsâ benefaciendi voluntate VII.
 consisterent, eò maiora essent, quò maiora sunt, quæ accepimus. id autem falsum est.
 nonnumquam enim magis nos obligat, qui dedit parua magnificè: qui *Regum equauit*
opes animo: qui exiguum tribuit, sed libenter: qui paupertatis suæ oblitus est, dum meam
 respicit: qui non voluntatem tantum iuandi habuit, sed cupiditatem: qui accipere se
 putauit beneficium, cum daret: qui dedit tamquam non recepturus, recepit tamquam
 non dedisset: qui occasionem, quâ prodesset, ⁶⁸ & occupauit & quæsiuit. Contra, ingra-
 ta sunt (vt dixi) licet re ac specie magna videantur, quæ danti aut extorquentur, aut
⁶⁹ excidunt: multoque gratius venit, quod facili, quam quod plenâ manu datur. Exi-
 guum est quod in me contulit, sed amplius non potuit. At hic quod dedit, magnum est:
 sed dubitauit, sed distulit, sed cum daret, genuit, sed superbè dedit, sed ⁷⁰ circumtulit,
 & placere non ei, cui præstabat, voluit. ⁷¹ ambitioni dedit, non mihi. Socrati cum VIII.

B multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent: *Æschines* pauper auditor, *Nihil*, in-
 quit, dignum te quod dare tibi possim, inuenio: *72* hoc vno modo pauperem me esse sentio. Itaque
 dono tibi quod vnum habeo, Me ipsum. Hoc munus rogo qualecumque est, boni consulas, cogitesque
 alios cum multum tibi darent, ⁷³ plus sibi reliquisse. Cui Socrates: Quid mi tu, inquit, mihi ma-
 gnum munus dederis, nisi fortè paruo te estimas? Habebo itaque curâ, vt te meliorem tibi reddam
 quam accepi. Vicit *Æschines* hoc munere *Alcibiadis* ⁷⁴ parem diuitiis animum, & om-
 nem iuuenum opulentorum munificentiam. Vides quomodo animus inueniat IX.

liberalitatis materiam, etiam inter angustias? Videtur mihi dixisse: *Nihil egisti fortuna,*
quod me pauperem esse voluisti: expediam nihilominus dignum huic viro munus: & quia de tuo
non possum, de meo dabo. Neque est quod existimes illum vilem sibi fuisse, ⁷⁵ qui pre-
 tium se sui fecit: ingeniosus adolescens inuenit, quemadmodum Socratem ⁷⁶ sibi daret.
 Non quanti quæque sint, sed à quali dentur, perspiciendum. ⁷⁷ * Callidus non difficil-
 em aditum præbet immodica cupientibus: spesque improbas, nihil re adiuturus, ver-
 bis fouet. At eius ⁷⁸ peior est opinio, qui linguâ asper, vultu grauis, cum inuidiâ fortu-
 nam suam explicauit. ⁷⁹ Colunt enim, detestanturque felicem, & si potuerint, eadem
 C facturi, odère facientem. ⁸⁰ * Coniugibus alienis nec clam, sed apertè quidam ⁸¹ ludi-
 brio habitis, suas aliis permisere. Rusticus, inhumanus, ac ⁸² maleuolus, & inter ma-
 tronas

voces, fateor, sed hanc mutare religio vetabat, in quâ
 usurpabant. Et libri sanè habent plerique, sicillâ. *Teneamus* igitur, nisi quis eligit, fritillâ: vt in *Arno-*
bio, lib. v i i. Quid fritillâ, quid frumen? *Vide*
Festum in Mures, vbi olla fritillis: *Nonium in*
Exit.

CAP. VII. 68. ET OCCVPAUIT.] *Præuenit,*
aut præuertit.

69. EXCIDVNT.] *Est quod Capite i. dixit, vt à*
nesciente dari.

D 70. CIRCVMVLIT.] *Ostentauit, vt in pompâ.*
 71. AMBITIONI DEDIT.] *Suo morbo.*

CAP. VIII. 72. HOC VNO MODO.] *Quia*
aliis nil quero, nil desidero: sed dum tibi aliquid que-
ro, disco quod nesciebam, multa mihi abesse.

73. PLUS SIBI RELIQ.] *At ego qui nihil habeo,*
vnum quod habeo donans, nihil mihi seruo.

74. PAREM DIUITIIS.] *Largum, vt ipse.*

CAP. IX. 75. QVI PRETIUM.] *Malo, cum*
libris illud, qui, ablegari. Acusius ita esseret: Non
idè se parui fecit, quia donauit: sed magni potius,
quia nullum dignum se donum, extra se, repperit. Pe-
trony hoc de Româ, assimilât: Ipsa sui merces erat.
Flori: Misera respublica in exitium suum mer-
ces erat.

76. SIBI DARET.] *Se dando, Socratem ita suum*
fecit, vt illi instruendo vacaret: atque ita eum sibi
quasi mancipauit.

77. * CALLIDVS NON.] *Defectum odoror. &*
fuit de iis qui donaturi, fallunt. Alter, inquit, beni-
gnè respondet, & ducit, non donat: alter asperè, &
ostendit opes, non communicat.

78. PEIOR OPINIO.] *Pincianus: At is pe-*
ior, opinor: Sed fouet, non sanat, & est omnino bia-
tus, vt dixi.

79. COLVNT ENIM.] *Epistolâ XLII. par sen-*
tentia. Vide.

80. * CONIUGIBVS ALIENIS.] *Neque ista satis*
nexa sunt: quid enim ad iam dictâ? Est excursio siue
capitulatio, in cui sui mores: sed cui alia occasio, &
caput fuit.

81. LVDIBRIO HABITIS.] *Mitius ita dicunt:*
sicut venerari, ludere, & cuiuslibet Græci. Ludibrio
igitur habentur, quibus illuditur. vt Suetonius, de
Tiberio: Solitus matronarum capitibus illudere.
Tacitus de Nerone: Illuisse eum pueritiæ Bri-
tannici.

82. MALEVOLVS.] *Libri plerique prisca, mali*
moris. Ego teneam: aut certè, malè motus, malè
stultus.

tronas abominandæ conditionis est, si quis coniugem⁸³ in fellâ prostare vetuit, & vulgò A
admissis inspectoribus vehi⁸⁴ vndique perspicuam. Si quis nullâ se amicâ fecit in-
gnem, nec alienæ vxori⁸⁵ æmulum præstat, hunc matronæ humilem, & sordidâ libi-
dinis, &⁸⁶ ancillariolum vocant. Hinc decentissimum⁸⁷ sponsaliorum genus, adulter-
rium: & in consensu⁸⁸ vidui cælibatus, nemo vxorem duxit, nisi⁸⁹ qui abduxit. Iam
rapta spargere, sparsa⁹⁰ pari auaritiâ recolligere certant: ⁹¹ nihil pensi habere, paupertatem
alienam contemnere, ⁹² suam timere, nullum aliud vereri malum: ⁹³ pacem iniu-
riis perturbare, imbecilliores vi ac metu premere. Nam prouincias spoliari, &⁹⁴ num-
mariuum tribunal, auditâ vtrimque ⁹⁵ licitatione, alteri addici, non mirum: quando
X. ⁹⁶ quæ emeris, vendere, gentium ius est. Sed longius nos impetus euehit, prouo-
cante materiâ. Itaque sic finiamus, ne in nostro sæculo culpa subsidat. Hoc maiores no-
stri questi sunt, hoc nos querimus; hoc posteri nostri querentur, euersos esse mores, re-
gnare nequitiam, in deterius res humanas & in omne nefas labi. At ista stant loco eod-
dem, stabuntque, paullulum dumtaxat vltro aut citro mora, vt fluctus: quos æstus ac-
cedens longius extulit, recedens interiore littorum vestigio tenuit. Nunc in adulteria B
magis, quam in alia peccabitur, ⁹⁷ abrumperque frænos pudicitia: nunc conuiuiorum
vigebit furor, & fœdissimum patrimoniorum exitium culina: nunc cultus corporum
nimius & formæ cura, præ se ferens animi deformitatem: nunc in petulantiam & au-
daciâ erumpet malè dispensata libertas: nunc in crudelitatem priuatam ac publicam
ibitur, bellorumque ciuiliu infaniam, quâ omne sanctum ac sacrum profanetur. Ha-
bebitur aliquando ebrietati honor, & plurimum meri cepisse virtus erit. Non expectant
vno loco vitia: sed mobilia & inter se dissentientia tumultuantur, pellunt inuicem, fugan-
turque. Ceterum idem semper de nobis pronunciare debebimus, malos esse nos, malos
fuis-

83. IN SELLA.] *Quâ matronæ uehebantur, siue
catbedrâ. Dixi assatim l. Elector. Cap. de Lecticâ.*

84. VNDIQVE PERSPICUAM.] *Et fellâ aper-
tâ, & ipsâ Cois illis vel carbasinis parum tectâ. No-
ster infra. Vt matronæ nostræ, ne adulteris qui-
dem plus sui in cubiculo, quam in publico ostendat.
Et alibi: Quam in fellâ patente circumla-
tam, populus ab omni parte, æquè ac manitus in-
spexerit.*

85. ÆMVLVM PRÆSTAT.] *Quò magis scilicet
ametur. Nam ubi rivalitas, affectus increuit: tum
etiam concurritur, quasi ad latens aliquod bonum.
Noster infra lib. 111. cap. xv. Eò ventum est, vt
nulla virum habeat, nisi vt irriter adulterum. In
Cicerone etiam Æmulus eo sensu: Licet eum solus
ames, me æmulum non habebis. Libri tamen ali-
quot scripti, anulum.*

86. ANCILLARIOLVM.] *Ancillarum amoribus
deditum. Martialis:*

Ancillariolum tua te vocat vxor, & ipsa
Lecticaniola est: estis Alauda pares.

87. SPONSALIORVM GENVS.] *Initium & gra-
dus ad matrimonium, & quasi sponsalia, adulterium.*

88. VIDVI CÆLIBATVS.] *Mutuo vtrimque
consensu & fœdere, soluunt coniugium diuertendo:
tum liberi scilicet, iunguntur.*

89. QVI ABDUXIT.] *Palàm ducit, quam à ma-
rito, per adulterium, clam iam abduxerat. Potes &
interpretari, abductam per dinortium. Nec displicuit
aliquando: nisi quam duxit, vt in verbo ludas: quod
inter obsecra etiam esse scimus. Sed non muto.*

90. PARI AUARITIA.] *Quomodo par auaritia
sparsioni: imò dissimilima. Ex libris scriptis totum*

*hoc legas: Iam rapta spargere, sparsa rapaci avari-
tiâ colligere. Nam in iis est: sparsa erat agri avari-
tiâ. Onidiana sunt:*

Querere vt absument, absumpta requirere
certant.

91. Nihil PENSÍ.] *A Sallustio dicitur, in Ca-
tilinario: Rapere, consumere, sua paripende-
re, aliena cupere, nihil pensi neque moderati ha-
bere.*

92. SVAM TIMERE.] *Meus liber: suamque ti-
mere, quam vllum aliud vereri malum. Legam,
quàm vllum aliud verè malum. Paupertatem, opi-
nionem malum, magis timent; quàm probrum, re ma-
lum. Tacitus simile, de Marcello: Morum haud
spertendus habebatur, nisi quòd paupertatem
extremum malorum credebatur. Quidam etiam li-
bri breuitis: suam, quàm vllum aliud vereri ma-
lum. Neque id male. vtrobique autem, magis, intel-
legendum: vt prisci loqui solent.*

93. PACEM IN IURIIS.] *Vulgò hæc corrupta. D
sententia est, pacem publicam iniuriis aut rapinis
Præsidiu turbati, & populos per se quietos agi in
arma.*

94. NUMMARIVM TRIBVNAL.] *Cicero in Ver-
rem: Ecquod Romæ iudicium tam dissolutum,
tam nummariuum fore putasti? corruptum, & in
quo nummi ac nundinatio versantur.*

95. LICITATIONE.] *Vt in auctione, vtra pars
plus daret.*

96. QUÆ EMERIS.] *Poëta Hispanus:
Nam quod emas, possis dicere iure tuum.*

CAP. X. 97. ABRUMPETQUE FRÆNOS.]
*De eodem sexu, eadem metaphorâ Propertius:
Vt semel impositi rupis fræna pudoris.*

98. OMNIA

A fuisse, iniunctis adiiciam, & futuros esse. Erunt homicidæ, tyranni, fures, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores: infra ista omnia ingratus est, nisi quod⁹⁸ omnia ista ab ingrato animo sunt, sine quo vix vllum magnum facinus accreuit. Hoc tu caue, tamquam maximum crimen, ne admittas: ignosce tamquam leuissimo, si admissum est. Hæc est enim iniuriæ summa. Beneficium perdidisti. Saluum est tibi ex illo, quod est optimum: dedisti. Quemadmodum autem curandum, vt in eos potissimum beneficia conferamus, qui gratè responsuri erunt: ita⁹⁹ quædam, etiam si de illis malè sperabitur, faciemus, tribuemusque, non solum si iudicabimus ingratos fore, sed si sciemus fuisse. Tamquam si filios alicui restituere potero, magno periculo liberatos, sine vlllo meo¹⁰⁰ incommodo, non dubitabo. Dignum, etiam impendio sanguinis mei tuebor, & in partem discriminis veniam: indignum, si eripere latronibus potero, clamore sublato, salutarem vocem homini non pigebit emittere. Sequitur vt dicamus, quæ beneficia danda sint, & quemadmodum. Primò demus necessaria, deinde vtilia, deinde iucunda, vtiq; mansura. Incipiendum est autem à necessariis. aliter enim ad animum peruenit, quod vitam continet: aliter quod exornat, aut instruit. Potest in eo aliquis fastidiosus esse æstimator, quo facilè cariturus est, de quo dicere licet: *Recipe, non desidero. meo contentus sum.*¹⁰¹ interim non reddere tantum libet quod acceperis, sed abicere. Ex his quæ necessaria sunt, quædam primum obtinent locum, sine quibus non possumus viuere; quædam secundum, sine quibus non debemus; quædam tertium, sine quibus nolumus. Prima huius notæ sunt, hostium manibus eripi, & tyrannicæ iræ, & proscriptioni, & aliis periculis, quæ varia & incerta humanam vitam obsident. Quidquid horum discussimus, quo maius ac terribilius erit, hoc maiorem inibimus gratiam. Subit enim cogitatio, quantis sint liberati malis: &¹⁰² lenocinium est muneri, antecedens metus. Nec tamen idè debemus tardiùs quemquam seruare, quàm possumus: vt muneri nostro timor¹⁰³ imponat pondus. Proxima ab his sunt, sine quibus possumus quidem viuere, sed vt mors potior sit: tamquam libertas, & pudicitia, & mens bona. Post hæc habebimus coniunctione, ac sanguine, vsuque, & consuetudine longâ, cara: vt liberatos, coniuges, penates, ceteraque quæ vsque eò animus sibi applicuit, vt ab illis, quàm à vitâ diuelli grauius existimet. Subsequuntur vtilia, quorum varia & lata materia est. Hic erit pecunia non superfluens, sed ad sanum modum habendi parata: hic erit honor, & processus ad altiora tendentium. nec enim vtilius quidquam est, quàm sibi vtilem fieri. Iam cetera ex abundantia veniunt, delicatos factura. In his sequemur, vt opportunitate grata sint, vt non vulgaria, quæque aut pauci habuerint, aut pauci intra hanc ætatem habent, ¹⁰⁴ aut quæ etiam si naturâ pretiosa non sunt, tempore aut loco fiant. Videamus quid oblatum maximè ¹⁰⁵ voluptati futurum sit, quid frequenter occursum habenti, vt toties nobiscum, quoties cum illo sit. Vtiq; cauebimus, ne munerera superuacua mittamus: vt fæminæ aut seni arma venatoria, aut rustico libros, aut studiis

xi.

98. OMNIA ISTA AB INGRATO.] *Eâ mente*

Publius:

D Dixeris maledicta cuncta, cum ingratum hominem dixeris.

Ausonius:

Ingrato homine terra peius nil creat.

Denique Plautus:

Pol quidem, meo animo, ingrato homine nihil impensius.

99. QVÆDAM ETIAM.] *Nempe obuia, & factilia. ex Tully præcepto pari: Quidquid sine detrimento possit commodari, tribuendum esse vel ignoto. ex quo sunt illa communia, Non prohibere aquâ profuente, Pati ab igne capere ignem.*

100. INCOMMODO.] *Abest consensu libris. ergo scribo: magno periculo liberandos, sine vlllo meo, non dubitabo. Possis & vtraque voce iunctim scri-*

bi, & clariùs: magno periculo liberandos, liberatos sine vlllo meo.

CAP. XI. 101. INTERIM NON REDDERE.] *Vale: interdum.*

102. LENOCINIVM EST.] *Commendatio, quod gratiam dat & ornatum.*

103. IMPONAT PONDVS.] *Grauius auctiusque faciat.*

104. AVT QVÆ ETIAM.] *Supplenda ex libris: Habent, aut hoc modo, quæ etiam si. Rara videntur, inquit, quæ vel pauci habent, vel non hoc modo habent: id est, formâ, magnitudine, aliis qualitatibus, quæ in æstimatione rerum variè spectantur. Vt, margareta communes satis: sed non tali pondere, candore, orbe. Idem in animalibus, aliisque.*

105. VOLVPTATI FUTVRVM.] *Nam, vt Plautus, nullum beneficium Esse duco id, quod, quoi facias, non placet.*

- studiis ac litteris dedito retia. *Æquè ex contrario circumspiciemus, ne dum grata mittere volumus, suum cuique morbum exprobratura mittamus: sicut ebrioso vina, & valetudinario medicamenta. Maledictum enim incipit esse, non munus, in quo vitium accipientis agnoscitur.* Si arbitrium dandi penes nos est, præcipuè mansura querimus, vt quàm minimè mortale munus sit. Pauci enim sunt tam grati, vt quod acceperint, etiam si non vident, cogitent. Ingratis quoque memoria cum ipso munere incurrit: vbi ante oculos est, & obliuisci sui non finit, sed auctorem suum ingerit & inculcat. Eò quidem magis duratura queramus, quia numquam admonere debemus: ipsæ res euanescentem memoriã excitent. Libentiùs donabo¹⁰⁶ argentum factum, quàm signatum: libentiùs staturas, quàm vestem, & quod vsus breuis deterat. Apud paucos post rem manet gratia: plures sunt, apud quos non diutiùs in animo sunt donata, quàm in vsu. Ergo si fieri potest, consumi munus meum nolo: exstet, hæreat amico meo, & conuiuat. Nemo tam stultus est, vt monendus sit, ne cui gladiatores aut¹⁰⁷ venationem iam munere edito mittat, & vestimenta æstiuã brumã, hiberna¹⁰⁸ solstitio. Sit in beneficio sensus communis, tempus, locum, personas obseruet: quia¹⁰⁹ momentis quædam grata & ingrata sunt. Quanto acceptius est, si id damus, quod quis non habet, quàm cuius copiã abundat? quod diu quærit, nec inuenit, quàm quod vbiq; visurus est? Munera non tam pretiosa, quàm rara & exquisita sint, quæ etiam apud diuitem sui locum faciant: sicut gregalia quoque poma, etiam post paucos dies itura in fastidium, delectant, si prouenire maturiùs. Illa quoque non erunt sine honore, quæ aut
- XIII. nemo illis alius dedit, aut nos nulli alij. Alexandro Macedoni, cum victor Orientis, animos supra humana tolleret,¹¹⁰ Corinthij per legatos gratulati sunt, & ciuitate illum suã donauerunt. Cum risisset Alexander hoc officij genus, vnus ex legatis: Nulli, inquit, ciuitatem vquam dedimus alij, quàm tibi & Herculi. Libens accepit delatum honorem, & legatos inuitatione aliãque humanitate prosecutus, cogitauit, non qui sibi ciuitatem darent, sed cui dedissent. Et homo gloriæ deditus, cuius nec naturam nec modum nouerat,¹¹¹ Herculis Liberi que vestigia sequens, ac ne ibi quidem resistens vbi illa defecerant, ad socium honoris sui respexit à dantibus: tamquam cælum, quod mente vanissimã complectebatur, teneret, quia Herculi æquabatur. Quid enim illi simile habebat vafanus adolescens, cui pro virtute erat felix temeritas? Hercules nihil sibi vicit: orbem terrarum transiit, non concupiscendo, sed vindicando. Quid vinceret malorum hostis, bonorum vindex, terrarum marisque pacator? At hic¹¹² à pueritiã latro, gentiumque vastator,¹¹³ tam hostium pernicies, quàm amicorum, qui summum bonum duceret, terrori esse cunctis mortalibus; oblitus, non ferocissima tantum, sed ignauissima quoque animalia¹¹⁴ timeri, ob virus malum. Ad propositum

CAP. XII. 106. ARGENTVM FACTVM.] In vasis, statuis, ornamentis: quod manet. At Signatum, in Pecuniã, dissipatur & abit.

107. VENATIONEM.] Ipsas feras accipe, venatu captas, & venatui uem (Romanum illum dico) aptas. Lilius lib. xxv. Dux Philomenes erat, cum solito capte venationis onere: id est, cum a pro, vt Polybius: grandi bestia, vt mox ipse Lilius. Spartianus in Hadriano: Venationem semper cum amicis participauit. Frontinus III. Stratag. Venationi quoque (ita lege) & pecoribus quidam infuerunt litteras. Sidonius lib. I v. Venatu vitur, nec vitur venatione. Glosse Iuuenalis:

— festinat ad illam,

Quam primam rupto prædam gustauerit ouo: id est, inquit, ad venationem, vnde nutrita est. Gallorum idiotismus idem habet.

108. SOLSTITIO.] Aestiuum accipe, vt serè veteres, quoties Brumale non adiciebant.

109. MOMENTIS QVÆDAM.] Temporum aut occasionum. Valerius: Dono autem ipsi gratiam magnitudo quidem sua, sed efficaciorum aliquanto opportunitas conciliat.

CAP. XIII. 110. CORINTHII.] In Plutarcho, Megarenses id fecisse leguntur.

111. HERCVLIS.] Idem infra VII. cap. III. Alexander, quem per Liberi Herculisque vestigia felix temeritas egit: sed per prioris illius magis. Vide Senecam patrem Suasoria I.

112. A PVERITIA.] Ab anno XVI. scribunt militia & imperijs à patre admodum: si tamen ea Pueritia.

113. TAM HOSTIVM.] Sensus & vsus volebant, tam amicorum quàm hostium: sed ea metathesis nescio quomodo crebra, & penè assidua, nostro est. Exempla in Fabio I. Semestr.

114. TIMERI OB VIRVS.] Idem de Irã, II. cap.

Atum nunc reuertamur. Beneficium quod ¹¹⁵ quibuslibet datur, nulli gratum est. Nemo se ¹¹⁶ stabularij aut cauponis hospitem iudicat, nec conuiuiam ¹¹⁷ dantis epulum, vbi dici potest: *Quid enim in me contulit?* Nempe hoc quod in illum, & vix bene notum sibi, & in illum etiam mimicum ac turpissimum hominem. Numquid enim me dignum iudicauit? ¹¹⁸ morbo suo morem gessit. Quod voles gratum esse, rarum effice: quis patitur sibi ¹¹⁹ imputari vulgaria? Nemo hæc ita interpretetur, tamquam reducam liberalitatem, & frænis arctioribus reprimam. Illa verò, in quantum libet, exeat: sed ear, non erret. Licet ita largiri, vt vnusquisque etiam si cum multis accepit, in populo se esse non putet. nemo non habeat aliquam familiarem notam, per quam ¹²⁰ speret se propius admissum. Dicat, Accepi idem quod ille, sed vlrò. Accepi quod ille: sed ego intra breue tempus, cum ille diu meruisset. Sunt, qui idem habeant: sed non eisdem verbis datum, non eadem comitate tribuentis. Ille accepit, cum rogasset: ego, cum rogauer. Ille accepit: sed facile redditurus, sed cuius senectus & liberorum orbitas magna promittebat: mihi plus dedit, quamuis idem dederit, quia sine spe recipiendi dedit.

¹²¹ Quemadmodum meretrix ita inter multos se diuidit, vt nemo non aliquod signum familiaris animi ferat: ita qui beneficia sua amabilia vult esse, excogitet, quomodo & multi obligentur, & tamen singuli habeant aliquid, quo se ceteris præferant. Ego verò beneficiis non obiciam moras: quæ quò plura maioraque fuerint, plus afferent laudis. Adsit tamen iudicium. neque enim cordi esse cuiquam possunt, fortè ac temerè data: Quare si quis existimat nos, cum ista præcipimus, benignitatis fines ¹²² introrsus referre, & illi minùs laxum limitem aperire, ne perperam monitiones nostras exaudit. Quam enim virtutem magis veneramur? cui magis stimulos addimus? quibusve tam conuenit hæc adhortatio, ¹²³ quàm nobis, societatem humani generis fancientibus?

Quid ergo est? cum sit nulla honesta vis animi, etiam si à rectâ voluntate inceptit, nisi ^{XV.} quam virtutem modus fecit, veto liberalitatem ¹²⁴ nepotari. Tunc iuuat accepisse beneficium, & ¹²⁵ supinis quidem manibus, vbi illud ratio ad dignos perducit: non quod

C cap. xi. Nec hoc sapientis dici velim, quod ferè quoque telum est, timeri.

CAP. XIV. 115. QVIBVS LIBET DATVR.] Cicero 11. De offic. Multi multa faciunt, temeritate quadam, sine iudicio vel modo, in omnes; vel repentino quodam impetu animi, quasi vento, incitati. quæ beneficia æquè magna habenda non sunt, atque ea quæ iudicio, consideratè, constantèrque delata sunt. Adde finem huiuscæ Capitis.

116. STABULARII.] Diuersitoris, & ad d. hæc, vt Glossa explicant. Qui enim viantes ipsos, atque animalia eorum excipit, quia ibi stant & manent, Stabularius. Ipse locus, Stabulum. Apuleius: Pretio mansionis stabulario perfoluto. Festus: Profedas, meretrices Plautus appellat, quòd ante stabula sedcant: nempe hæc diuersoria & cauponas, quod etiam hodie. Inde & Prostibula: nec ad pecuaria stabula referas.

117. DANTIS EPVLVM.] Nempe publicum. nam in priuato aliud est, & obligamur.

118. MORBO SVO.] Neque olim, neque nunc probo, quidquid me vellicent. At enim Morbus vitium est, & inueteratus affectus, Stoicâ lingua. Scimus, & aliud me doceant: sed quid hic de vitio, sodes, nisi si mores legesq; in vitio? Nam iis obtemperabant, qui epulum in Capitolio, vel in foro & publico dabant. Itaque inclinabam legere, neque muto, moribus morem gessit. Tamen quisque pro se: præimus, non trahimus.

119. IMPVTARI VVLGARIA?] Absit, vulgaria libris: neque ego desiderem.

120. SPERET SE.] Putet, opinetur: vt sape huius sequentijs, cui scriptores.

121.] QVEMADMODVM MERETRIX.] Pulchrè. & sunt hæc ab Ennio, aut fallor. Ille quidem eadem:

— quasi in choro pilâ
Ludens, datatim dat se & communem facit.
Alium tenet, alij annutat, alij manus
Est occupata, at alij peruellit pedem.
Alij dat anulum, * spectaculum: labris
Alium inuocat: cum alio cantat; attamen
Alij dat digito litteras.

Sciùs, nec potest suprâ.

122. INTRORSVS REFERRE.] Et quod sequitur, arctare ac minuere.

123. QVAM NOBIS.] Stoicis. nam Epicurèi diuilebant, ad sua priuatim commoda quidque referentes.

CAP. XV. 124. NEPOTARI.] Nepotes imitari, profundere, dilapidare. Tertullianus: Aristippus in purpurâ nepotatur. Inde & Nepotatus, ipsa actio, Suetonio & Plinio.

125. SVPINIS QVIDEM.] Expansis, promissisque.

Z 4

126. INSCRI-

* Ita respondit in o. est. vult. 21. expectandum à labris.

quod quilibet casus & consilij indigens impetus defert: quod ostentare libet, & ¹²⁶ in- A
 scribere sibi. Beneficia tu vocas, quorum auctorem fateri pudet? At illa quanto gratio-
 ra sunt, quantoque in partem interiorum animi numquam exitura descendunt: cum
 delectant, cogitantem magis à quo, quam quid acceperis? ¹²⁷ Crispus Passienus solebat
 dicere, quorumdam se iudicium malle, quam beneficium: quorumdam beneficium
 malle, quam iudicium. & subiiciebat exempla: *Malo*, aiebat, ¹²⁸ *divi Augusti iudicium:*
malo ¹²⁹ *Claudij beneficium*. Ego verò nullius puto expetendum esse beneficium, cuius
 vile iudicium est. Quid ergo? Non erat accipiendum à Claudio quod dabatur? erat:
 sed ¹³⁰ sicut à Fortunâ, quam scires statim posse malam fieri. Quid ergo ista inter se
 mixta diuidimus? Non est beneficium, cui deest pars optima, datum esse iudicio.
 Alioquin pecunia ingens si non ratione, nec rectâ voluntate donata est, non magis
 beneficium est, quam thesaurus. Multa sunt autem, quæ oportet accipere, ¹³¹ nec
 debere.

126. INSCRIBERE SIBI.] *Se auctorem
 profiteri.*

127. CRISPVS PASSIENS.] *Qui Ne-
 roni vitricus, Agrippinae alter maritus: amant in-
 genij, orisque disertus. Vide nostra ad XII. Annal.
 Taciti.*

128. DIVI AVGVSTI.] *Considerati & pru-
 dentis Principis.*

129. CLAVDII.] *Fatui & mori.*

130. SICVT A FORT.] *Id est, sicut caca il-
 la Dea indignis dignisque saepe dat, & mox eripit:
 ita censere de Claudio licebat, capere, sed mox for-
 tasse capiendum.*

131. NEC DEBERE.] *Nec pro iis obli-
 gati.*

